

Tematska nominalizacija kot kohezivno sredstvo v znanstvenih besedilih: kontrastivna analiza znanstvenih člankov s področja humanistike

Branislava Vičar *

Katja Plemenitaš **

Izvleček

Prispevek predstavlja kontrastivno analizo kohezivne vloge tematskih nominalizacij v slovenščini in angleščini na podlagi izvirnih znanstvenih člankov s področja humanističnih ved. Teoretsko izhodišče za analizo predstavlja sistemsko-funkcijsko jezikoslovje s poudarkom na kohezivnem razvoju besedila. Analiza osvetljuje uresničevanje nominalizacij v vlogi teme (enostavna – multipla tema, tematske nominalizacije v vzorcih tematskega enačenja, ohranjanje informacij iz propozicije), tipe kohezivnih vezi in z njimi povezane vzorce tematskega razvoja. Tematske nominalizacije imajo v obeh jezikih enako vlogo v informacijski strukturi znanstvenega besedila. Prispevajo k logičnim in koherentnim korakom v tematskem razvoju besedila, kjer vsak korak nadgrajuje vsebino predhodnega. Vzroke za evidentirane razlike gre pripisati temi posameznega znanstvenega članka, kakor tudi jezikovnosistemskim razlikam med jezikoma.

Ključne besede: nominalizacija, kohezivna vez, tematski razvoj, znanstveni članki, kontrastivna analiza

* Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, branislava.vicar@um.si.

** Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, katja.plemenitas@um.si.

Abstract – Thematic Nominalization as a Cohesive Device in Scientific Texts: A Contrastive Analysis of Scientific Articles in Humanities

The paper presents a contrastive analysis of the cohesive role of thematic nominalizations in English and Slovene scientific articles in the field of humanities. The theoretical framework for the analysis is based on the systemic-functional linguistics with emphasis on the cohesive flow of the text. The analysis focuses on the occurrence of nominalizations in the role of theme (simple – multiple theme, thematic nominalizations in thematic equatives, preservation of information from the proposition), types of cohesive ties and the patterns of thematic development related to cohesive ties. Thematic nominalizations have the same role in the information structure of scientific texts in both languages. They contribute to the logical and coherent steps in the thematic progression of the text, where each step builds on the content of the previous one. The differences observed in the study can be attributed to the topics of individual articles as well as to typological differences between the two languages.

Key words: nominalization, cohesive tie, thematic development, scientific articles, contrastive analysis

1 Uvod

Prispevek¹ predstavlja kontrastivno analizo kohezivne vloge tematskih nominalizacij v slovenščini in angleščini na podlagi izvirnih znanstvenih člankov s področja humanističnih ved. Teoretsko izhodišče za analizo predstavlja sistemsko-funkcijsko jezikoslovje (Halliday in Matthiessen 2004, Eggins 2004) s poudarkom na kohezivnem razvoju besedila.

Tematska nominalizacija je nominalizacija, ki ima v tematsko-rematski strukturi stavka status teme. V sistemsko-funkcijskem jezikoslovju (Halliday in Matthiessen 2004: 64) je tema pojmovana kot element v izhodišču sporočila; vsebuje znano oz. dano informacijo in umešča stavek v njegov kontekst. Temo nakazuje pozicija v stavku; enota stavka dobi tematski status, če je postavljena na začetno pozicijo. Preostali del stavka, v katerem se tema razvije, je rema. Od tematske strukture se loči informacijska struktura, tj. samostojna slovnična enota s funkcijama dano in novo. Funkcija dano je skladna z nezaznamovano temo stavka, funkcija novo pa z nezaznamovano remo.

1 Delo je nastalo v okviru raziskovalnega programa »Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave« (P6-0215), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Kot ugotavljajo številne_i raziskovalke_ci² (npr. Halliday in Martin 1993, Bello 2016), nominalizacije povečujejo leksikalno kohezijo in s tem prispevajo k besedilnosti. Pri tem so nominalizacije v interakciji z drugimi vidiki besedilne organizacije, kot sta informacijska struktura ali način razvoja teme v besedilu. Z vidika kohezije besedila je pomembno zlasti to, da nominalizacija povzroči spremembe v semantični konfiguraciji stavka; glagolski dogodek ali lastnost se prekategORIZIRATA v udeležence, ki imajo največji potencial za to, da zavzamejo prominentno pozicijo v informacijski strukturi besedila. V jezikih s skloni, kot je slovenščina, ti izrazi dobijo različne sklonske oblike. Žele (1996) pri tem poudari, da ujetost dejanja v sklonske oblike omogoča obvestilno zgoščevanje besedil.

V zadnjih letih se v empirične in teoretične obravnave nominalizacije v slovenskem raziskovalnem prostoru vključujejo tudi kontrastivne oz. prevodoslovne študije nominalizacije, v katerih avtorice_ji opazujejo pojavljanje nominalizacije glede na pojavljanje v drugih jezikih oz. prevodnih besedilih (Klinar 1996, Plemenitaš 2007, Zajc 2014, Mikolič Južnič 2017). Študiji Plemenitaš (2007) in Mikolič Južnič (2017) potrjujeta, da je prisotnost nominalizacije v slovenščini v veliki meri žanrsko določena.³ Študija Zajc (2014) je prva v slovenskem prostoru, ki slovenska znanstvena besedila sopostavi z angleškimi. Avtorica opozarja na potrebo po upoštevanju razlik v rabi nominalizacije med diskurzi posameznih raziskovalnih področij.

2 Vloga nominalizacije v znanstvenih besedilih

Obravnave nominalizacije v znanstvenih besedilih različnih žanrov osvetljujejo nominalizacijo kot enega od gradnikov znanstvenega registra, ki prispeva k večanju informacijske gostote in abstraktnosti besedila (npr. Halliday in Martin 1993, Halliday 2004, Zajc 2014, Bello 2016). Nominalizacijo kot prevladujočo slogovno in skladijsko značilnost znanstvenih besedil za slovenščino potrjujeta Mikolič Južnič (2011, 2016) in Zajc (2014). Po Mikolič Južnič na razvoj te značilnosti slovenskega znanstvenega registra niso neposredno vplivali tuji jeziki, ampak »je postala del ubesedovanja in specifične argumentacije v slovenščini na podoben način, kot se je to zgodilo drugod« (Mikolič Južnič 2016: 457).

2 Podčrtaj je uporabljen kot oblika preseganja spolno binarnega zaznamovanja v jeziku in vključuje osebe vseh spolov.

3 Mikolič Južnič (2017) ugotavlja, da se nominalizacija veliko pogosteje pojavlja v žanrih znanstvenih in strokovnih besedil, tako v primerjavi s splošnim jezikom kakor tudi (oz. še izraziteje) v primerjavi z leposlovnimi besedili.

Nominalizacije kompleksne enote (ki izražajo glagolske dogodke ali lastnosti) zghostijo v nominalne oblike, ki se v tematski strukturi uresničijo kot teme (Halliday in Martin 1993: 144–145, Halliday in Matthiesen 2004: 657). Kot izpostavi Halliday (2004: 172), nominalizacije prispevajo k logičnim in koherentnim korakom v razvoju diskurza, kjer vsak korak nadgrajuje vsebino predhodnega. Pri tem kohezivna vez ni omejena na poved, ampak lahko sega tudi dlje v besedilu, to pa lahko zahteva kompleksnejšo strukturo (Halliday in Martin 1993: 145).

Teoretičarka systemske funkcijske slovnice Eggins (2004), ki se med drugim ukvarja z razvojem teme v znanstvenih besedilih, trdi, da morajo imeti znanstvena besedila visoko pogostnost čezreferenčnih povezav med remo enega stavka in temo naslednjega stavka, saj predstavljajo kompleksne argumente, kjer se vsebina, vpeljana v remi, nadgrajuje v temi naslednjega stavka.

Nominalizacije v znanstvenih besedilih so pomembne tudi kot sredstvo za strukturiranje, prenašanje in razširjanje znanstvenega vedenja, kajti jezik postane z rabo nominalizacij informacijsko zgoščen in strokovno neposreden (Halliday in Martin 1993: 145, Halliday 2004: 170). Pri nominalizaciji ne gre zgolj za to, da se glagolski dogodki in lastnosti metaforično uresničijo kot samostalniki, ampak se spremeni tudi njihova kognitivna konfiguracija. Glagolski dogodek, denimo, z nominalizacijo izgubi dinamično naravo in deluje statično, kot trdno dejstvo, to pa krepi neprevprašljivost predstavljenih konceptov (Bello 2016: 4).

Nominalizacije predstavljajo kompleksne jezikovne oblike v smislu leksikalne gostote in potenciala za kompleksno besednozvezno strukturiranost (Halliday in Marin 1993: 74). Posledično so lahko besedila, ki jih označuje pogosta raba nominalizacij, zelo implicitna in kognitivno zapletena (Plemenitaš 2007: 180). Ker se pri zamenjavi stavčnih vzorcev s samostalniškimi nekatere informacije (npr. semantični odnosi med udeleženci) izgubijo ali zakrijejo, se lahko poveča stopnja dvoumja in težavnost pravilnega dekodiranja sporočila, zato Halliday in Matthiesen (2004: 657) trdita, da visoko metaforičen diskurz ločuje strokovno bralstvo od nestrokovnega.

Halliday in Martin (1993) poudarjata, da ima znanstveni diskurz na različnih znanstvenih področjih različne leksikalne in slovnične uresničitve; naravoslovne, družboslovne in humanistične znanosti namreč pri oblikovanju specializiranega vedenja uporabljajo različen nabor leksikogramatičnih in semantičnih virov.⁴

4 Z vidika pogostosti nominalizacije raziskovalke_ci poročajo o nižjem številu pojavitev v diskurzu humanističnih ved glede na družboslovne in naravoslovne vede (npr. Baratta 2010, Zajc 2014, Mikolič Južnič 2017).

3 Gradivni vzorec in metodologija

Raziskava kohezivne vloge nominalizacij temelji na analizi izbranih izvirnih znanstvenih člankov s področja humanistike (izbrani sta bili dve področji: literarne vede in arheologija). Da bi bila besedila primerljiva, sva izbrali reprezentativne revije za posamezni področji v slovenščini in angleščini, ki so umeščene v bazo Scopus h. Viri besedil so navedeni in specifikirani v tabeli 1. Iz vsake revije sva naključno izbrali 5 člankov, torej skupno 20 člankov, 10 za vsak jezik. V analizo je bilo vključenih prvih 7 strani vsakega članka (tj. 35 000 besed za posamezni vzorec).

Tabela 1: Besedilni viri in število nominalizacij v vlogi teme

Področje	Viri	Leto	Število člankov	Število nominalizacij v vlogi teme (gl. st.)
Literarne vede	<i>Primerjalna književnost</i> (Slovensko društvo za primerjalno književnost)	2017–2020	5	182
	<i>The Cambridge Quarterly</i> (Cambridge University)	2014–2020	5	97
Arheologija	<i>Arheološki vestnik</i> (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU)	2018–2020	5	128
	<i>Journal of Archaeological Science</i> (Elsevier)	2018–2021	5	210
Skupaj			20	617

Besedila sva ročno pregledali, označili primere nominalizacij, ki imajo v tematski strukturi status teme, in analizirali kohezivne vezi, ki jih te nominalizacije tvorijo. Upoštewane so bile vse nominalizacije⁵ v vlogi teme v glavnih stavkih,

5 V analizi sva poleg izglagolskih in izpridevniških nominalizacij upoštevali tudi posamostaljene termine, tujke, v katerih je impliciran glagolski dogodek, čeprav zanj ni ustrezne glagolske ubeseditve ali pa se ta ne uporablja (npr. imaginacija), v angleškem vzorcu pa tudi glagolniške polstavke.

saj so teme v glavnih stavkih najbolj izpostavljene kot izhodišča sporočila. Na drugem nivoju analize so bili odvisniki na začetku podredno zloženih povedi interpretirani kot tema povedi, nadredni stavki, ki sledijo odvisniku, pa kot rema (prim. Eggins 1994: 290). Za ročni pregled sva se odločili, ker naju niso zanimale zgolj pojavitve tematskih nominalizacij v izbranem gradivu, temveč njihova vloga v kohezivnem razvoju besedila, to pa pomeni, da je analiza nujno vključevala večji del sobesedila, ki ga s korpusno analizo ne bi bilo mogoče zajeti. Posebno pozornost sva namenili vlogi tematske nominalizacije v tematskem razvoju besedila in identificirali temeljne vzorce tematskega razvoja, v katerih se pojavljajo tematske nominalizacije. Rezultate analize sva interpretirali kontrastivno.

4 Tematske nominalizacije v sporočilni strukturi stavka

V sporočilni strukturi stavka so možne tri vrste tem (Eggins 2004): 1) predstavne teme, ki imajo funkcijo v predstavnih strukturi stavka (udeleženci, okoliščine, glagolski dogodek); 2) besedilne teme, tj. vezniške besede in diskurzivni označevalci, ki pomagajo organizirati potek diskurza; 3) medosebne teme, tj. zvalniki, naklonski členki in pomožni glagoli za tvorbo časov in naklonov. Vsak stavek ima zgolj eno predstavno temo (udeleženca, okoliščino ali glagolski dogodek), pred katero se lahko umeščajo besedilne in medosebne teme in z njo tvorijo multiplo temo.

Nominalizacije v slovenskih in angleških humanističnih člankih praviloma konstituirajo enostavne teme, tj. predstavne teme, pred katerimi ni besedilnih in medosebnih tematskih elementov. Pogoste so v vzorcih tematskega enačenja (ang. thematic equative), tj. stavčnih tipih, v katerih je med temo in remo odnos istovetnosti. S predstavnega vidika je taka tematska struktura izražena z odnosnimi istovetnostnimi stavki (Halliday in Matthiessen 2004: 69). Tematske nominalizacije v vzorcih tematskega enačenja so uporabljene kot sredstvo za konstruiranje védenja, kot je v literarnovednih člankih opredeljevanje literarnovednih konceptov in terminov:⁶

- (1) »[P]ripovedna empatija + je deljenje čustev in perspektiv, ki jih sproža branje, gledanje, poslušanje ali zamišljanje pripovedi o situaciji in pogojih drugega.« (PKn 2020, št. 1)

6 Meja med temo in remo je v navedenih primerih označena s plusom (+).

- (2) The sad inevitability + is that 'Italy is to be "vulgarized" beyond appeal'.
(Camqtly 2017, št. 46)

Avtorice_ji analiziranih člankov v predstavnostno strukturo stavka vključujejo tudi besedilne in medosebne tematske elemente in tako tvorijo multiple teme, vendar so pojavitve besedilnih, zlasti pa medosebnih tem v znanstvenih člankih s področja humanistike redke. Znanstveni register namreč teži k objektivnosti in s tem redkejšemu izražanju vrednostnih stališč o vsebini stavka. V redkih pojavitvah multiplih tem v znanstvenih člankih besedilne teme praviloma predstavljajo vezniki, medosebne pa izrazi verjetnosti ali vrednotenja, v slovenščini tudi pomožni glagol biti za izražanje glagolskih časov in naklonov. Razlike v pojavitvah pomožnega glagola v vlogi medosebne teme so jezikovnosistemske pogojene (npr. besedni red v slovenščini in angleščini, implicitno izražanje osebnosti v slovenščini).

Z vidika leksikalnega pomena se v literarnovednih člankih v obeh jezikih pojavljajo tematske nominalizacije, ki izražajo metode literarnovednega raziskovanja, literarnoteoretske in filozofske koncepte ter lastnosti obravnavanih literarnih likov in dogajanja. V arheoloških člankih sva v vlogi teme evidentirali nominalizacije, ki izražajo načine pridobivanja arheoloških podatkov, postopke prepoznavanja, dokumentiranja in obdelave arheoloških ostalin ter arheološka najdišča. Razlike v pogostnosti posameznih leksikalnih pomenov tematskih nominalizacij (večja pogostnost literarnovednih konceptov v slovenskih literarnovednih člankih in tehnoloških postopkov obdelave arheoloških najdb v angleških) so pogojene zlasti s temo znanstvenega članka (v kateri se reflektira tudi specifično slovensko oz. mednarodno arheološko polje).

Tematske nominalizacije v humanističnih člankih so pogosto razvite z levimi in desnimi določili. V literarnovednih člankih so v določilih pogosto izraženi udeleženci glagolskega dogodka, in sicer književnice_ki ter literarne_i teoreticarke_ki in kritičarke_ki (npr. *de Manove »definicije« etike*; *Larkin's preoccupation with this feeling*), ali pa so nominalizacije razvite s pridevniškimi ali samostalniškimi določili, ki izražajo literarnoteoretske pojme (npr. *pripovedna empatija*; *the point of intersection*). Določila v arheoloških člankih so odvisna od leksikalnega pomena nominalizacije: če nominalizacija izraža postopke obdelave arheoloških ostalin, levi prilastek praviloma specificira postopek (npr. *radiokarbonska analiza*; *radiographic investigations*), desni pa označuje udeležence, tj. arheološke ostaline (npr. *popis najdb*; *identification of the fibre*), in/ali okoliščine, tj. čas in/ali prostor poteka postopka (npr. *raziskave na Kapitelskem hribu*; *the organic extracts from the Mostagedda funerary textiles*). Če

nominalizacija označuje arheološko najdišče ali najdbo, levo in desno določilo najpogosteje izražata okoliščine, ki najdišče ali najdbo časovno/prostorsko določajo (npr. *eneolitsko najdišče, najdbe iz bakrenodobnega naselja v Spodnjih Hočah; evidence from rural settlements in northwest India*) ali izražajo lastnost najdbe (npr. *keramične najdbe; the archeological finds*). Značilno je, da tematske nominalizacije v določenih izrecno ali implicitno ohranijo udeležence in okoliščine glagolskih dogodkov, redkeje pa se razširjajo z novimi; največkrat so to izrazi vrednotenja (npr. *tankočutna razlaga, lucidno razumevanje; the carefully judged lecture*).

5 Tipi kohezije in kohezivnih vezi

Z vidika lastnosti znanstvenega registra so tematske nominalizacije skupne slovenščini in angleščini, a jezikovnosistemske razlike med jezikoma vplivajo na različno pogostnost tipov kohezije. Tematske nominalizacije v slovenskem in angleškem gradivnem vzorcu tvorijo (v različnih deležih glede na jezik) tri osnovne tipe leksikalnih razmerij: ponovitev, sinonimijo in hipernimijo/hiponimijo. Medtem ko se v slovenskih znanstvenih člankih s področja humanistike najpogosteje pojavljajo ponovitve (predstavljajo približno dvotretjinski delež leksikalnih razmerij v slovenskem vzorcu), so te v primerljivih angleških člankih redkejša (tvorijo približno tretjinski delež). V angleških znanstvenih člankih je najpogostejša sinonimija (predstavlja približno dvotretjinski delež), v slovenskih znanstvenih člankih pa je to leksikalno razmerje po pogostnosti na drugem mestu (tvori približno tretjinski delež). Pojavitve hipernimije/hiponimije so tako v slovenskih kot angleških znanstvenih člankih redke.

Tematske nominalizacije tvorijo leksikalne ali leksikogramatične kohezivne vezi. Kadar vzpostavljajo identitetni niz (ang. identity chain), tj. kohezivni niz, v katerem se vsi elementi nanašajo na istega referenta, so v slovenščini lahko, v angleščini pa nujno razvite s slovničnimi kohezivnimi sredstvi. Leksikogramatična kohezija se v angleškem gradivu pojavlja skoraj 3-krat pogosteje kot v slovenskem.

5.1 *Ponovitev*

Ponovitev kot najbolj neposredna oblika leksikalne kohezije (Halliday in Matthiessen 2004: 571) je tudi najpogostejši tip kohezivne vezi, ki jo tvorijo tematske nominalizacije v slovenskih znanstvenih člankih s področja humanistike.

Praviloma se v tematski nominalizaciji ponovi element iz reme predhodnega stavka. Pri tem lahko gre za ponovitev iste morfološke oblike ali pa nominalizacija konstituira ponovitev pridevnika ali glagola iz skladne ubeseditve (primera 3 in 4).

- (3) Prvi in drugi vidik + sta vpisana v moje teoretsko izhodišče; / pesem + pojmem kot diskurz, ki je vselej dvoravninski /.../. // Tej dvoravninskosti + se pridružuje še množica mogočih subjektivnih pozicij na različnih ravneh diskurza. (PKn 2020, št. 2)

V primeru 3 samostalniška besedna zveza *tej dvoravninskosti* sestoji iz kohezivnega elementa, tj. kazalnega zaimka *tej*, in nominalizacije *dvoravninskosti*. Obe sestavini se kohezivno navezujeta na rematski element predhodnega stavka; kazalni zaimek na novo vzpostavlja entiteto *dvoravninskost* in jo obenem umešča v identitetni niz.

Na podoben način se vzpostavlja identitetni niz v primerih iz angleškega gradiva:

- (4) The pyrolysate TICs /.../ + revealed carbon dioxide as the main component observed, being more dominant in the samples from the mummy /.../. // Its dominance + indicates highly oxidised samples /.../ (JAS 2018, št. 100)

5.2 Sinonimija

Sinonimija je najpogostejši tip kohezivne vezi tematskih nominalizacij v angleškem gradivnem vzorcu in drugi najpogostejši v slovenskem. Vzrok za pogostejše pojavitve tega kohezivnega tipa v angleških besedilih lahko iščemo v jezikovnosistemskih razlikah med jezikoma – do določene mere v rabi glagolniških polstavkov (ang. verbal gerunds) v vlogi tematske nominalizacije (primer 5). V angleških člankih so te strukture v poziciji teme tipično sinonimne s predhodnim besedilom.

- (5) ‘The Professor + shall treat this subject on literary and critical rather than on philological and linguistic lines.’ // Instead of considering literary texts simply as specimens for detailed grammatical analysis /.../ + Quiller-Couch was determined that his students would study a work ‘absolutely’ /.../ (Camqtly 2014, št. 3)

V slovenskih in angleških znanstvenih člankih s področja humanistike se tipično pojavljajo tematske nominalizacije, ki sinonimno povzemajo del predhodnega besedila (različnega obsega). Nominalizacija v vlogi sinonima je

praviloma semiotični izraz za govorno ali duševno dejanje; pogosto je razvita s kazalnim zaimkom (npr. *ta ugotovitev, po tej razlagi, ta definicija, ob tej napovedi, ta aberacija, ta uvid, to razumevanje; this stress on 'artistic expression', this assumption, these findings*), kot je izkazano v primerih 6 in 7.

- (6) Etika + tako ni vezana ne na subjektovo svobodo ne na njegovo voljo, pa tudi ne na kategorični imperativ, ki bi prihajal iz transcendentnega vira, temveč na jezik. // Ta ugotovitev + sicer drži, bizarna pa je njena nekoliko preveč banalno poenostavljajoča razlaga /.../ (PKn 2017, 40/3)

Tematska nominalizacija v zgoraj navedenem primeru sinonimno povzema tako temo kot remo prejšnje povedi. Opis strne v semiotičnem izrazu za govorno dejanje *ugotovitev*, ki mu je dodan kazalni zaimek *ta*, ki bralstvo natančno usmerja k predhodno podani ugotovitvi.

- (7) A recent interdisciplinary investigation of funerary textile wrappings /.../ + has shown that contrary to common belief, prehistoric funerary wrappings were impregnated with complex mixtures of fats, resins and oils (Jones et al., 2014). // These findings + predate the previously accepted beginning of mummification /.../ (JAS 2018, št. 100)

5.3 Hipernimija/hiponimija

Tako v slovenskih kot angleških znanstvenih člankih s področja humanistike so pojavitve hiper- oz. hiponimije s tematskimi nominalizacijami redke. Tematske nominalizacije v vlogi hipernima v obeh vzorcih znanstvenih člankov vzpostavljajo kohezivno vez z enim ali več hiponimnimi termini, ki so praviloma del reme predhodnega stavka; takrat tipično tvorijo identitetni niz in je tudi kohezivna vez močnejša (primer 8). Tematske nominalizacije v hipo-/hipernimnem razmerju se lahko povezujejo v kohiponimna razmerja, kot poazarja primer 9. V arheoloških znanstvenih člankih so s kohiponimi tipično poimenovane metode pridobivanja arheoloških podatkov, v literarnovednih pa poleg metodoloških tudi literarnovedni termini.

- (8) Ena izmed skled ali skodel iz Spodnjih Hoč + ima rob ustja okrašen z dvema nizoma vtisnjenih jamic (t. 17: 10), podobno kot primerki s Ptuja – Šolskega centra in Ptujskega gradu, iz Brezja pod Brinjevo goro, Raabensteina v Labotski dolini, Raababerga in Hodiškega jezera, pa tudi iz Drulovke na Gorenjskem. // Tem najdiščem + lahko dodamo še neolit-sko-eneolitsko najdišče /.../ (AV 2020, št. 71)

V slednjem primeru tematska nominalizacija *najdiščem* tvori močno kohezivno vez z rematskimi elementi, tj. hiponimi, ki so poimenovanja posameznih najdišč iz prejšnjega stavka. Kazalni zaimsek *tem* nominalizacijo s poimenovanji najdišč postavlja v identitetni niz.

V naslednjem primeru iz angleškega vzorca znanstvenih člankov sta uporabljeni tematski nominalizaciji *investigations* in *observation*, ki sta medsebojno povezani z leksikalno vezjo kohiponimije, saj pomenita vrsto raziskovalne metode. Razviti z levimi pridevniškimi določili raziskovalno metodo še natančneje določata. Kohezivno razmerje tvorita s hipernimom *methods* iz podnaslova *Materials and methods*.

- (9) Radiographic investigations + could not be performed to determine sex, age or evidence /.../ // 3 Subsequent macroscopical observation of visible teeth (right side) + reveals that /.../ (JAS 2018, št. 100)

6 Analiza razvoja teme

Pomemben prispevek tematskih nominalizacij h koheziji besedila je povezan z načinom, kako si tematski elementi medsebojno sledijo oz. kako se izmenjujejo informacije med zaporednimi tematsko-rematskimi pari.

Tematske nominalizacije v pregledanih besedilih se pojavljajo v treh temeljnih vzorcih tematskega razvoja (Eggins 2004: 324–326). To so: ponovitev teme, cik-cak vzorec in vzorec multiple reme.

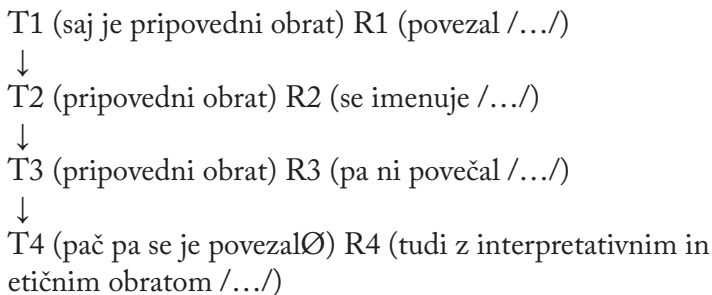
a) Ponovitev teme

Tematske nominalizacije vzpostavljajo vzorec tematske ponovitve kot učinkovito sredstvo oblikovanja kohezije v znanstvenih besedilih; njihov učinek je ohranjanje tematske osredotočenosti. Tematske nominalizacije se ponavljajo v krajših odsekih besedila. Pri tem je lahko del tematskega razvoja tudi tematska nominalizacija v opombi, kot je izkazano v primeru 10.

- (10) Ni naključje, + da se je najbolj sistematično posvetila čustvom prav postklasična teorija pripovedi, / saj je pripovedni obrat^{OP} + povezal zanimanje za pripovednost in zgodbenost tudi s čustvi. // Pripovedni obrat + pa ni povečal samo znanstvenega zanimanja za empatijo, / pač pa se je povezalØ + tudi z interpretativnim in etičnim obratom /.../ (PKn 2020, št. 1)

OP = Pripovedni obrat + se imenuje tudi razcvet naratologije /.../ (PKn 2020, 43/1)

Shema 1: Vzorec tematske ponovitve

Samostalniška besedna zveza *pripovedni obrat* je sestavni del vzorca tematske ponovitve, kjer se tema ponovi v treh zaporednih stavkih tekočega besedila, za prvo omembo tudi v opombi. V tretjem stavku je izražena implicitno.

V naslednjem primeru iz vzorca angleških arheoloških člankov so tematske ponovitve izražene z različnimi leksemi, ki so sinonimno povezani v identitetni kohezivni niz:

- (11) These dates + are consistent /.../ // Uncalibrated conventional radiocarbon ages of the textiles and calibrated ages /.../ + are displayed in Table 1 and Fig. 6. // The radiocarbon dating + is a significant addition to the chronology /.../ (JAS 2018, št. 100)

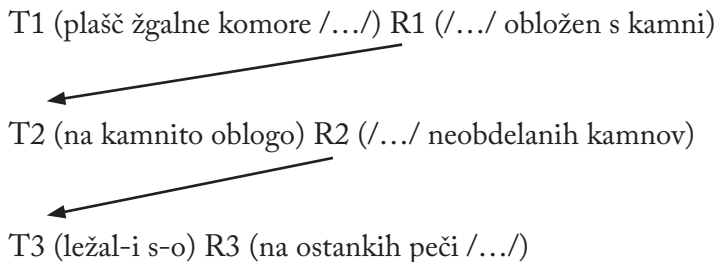
b) Cik-cak vzorec

V cik-cak vzorcu element, vpeljan v remi, postane tema naslednjega stavka, kot je prikazano na sliki 2. Cik-cak vzorec dosega kohezijo v besedilu z nadgrajevanjem na novo vpeljane informacije, kar prispeva h kumulativnemu razvoju besedila.

V primeru 12 se v vlogi tematske nominalizacije *obloga* uresniči element *obložen* iz reme predhodnega stavka. Iz primera je razvidna sprememba v semantični konfiguraciji, ki je povzročena z nominalizacijo; udeleženec iz rematskega dela (*s kamni*) je v temi naslednjega stavka izražen v levem pridevniškem določilu samostalniške besedne zveze (*na kamnito oblogo*).

- (12) Plašč žgalne komore /.../ + je bil najverjetneje zgrajen iz prepleta šibja, ometan z zemljo in obložen s kamni. // Na kamnito oblogo + sklepamo iz večje količine srednje velikih neobdelanih kamnov (SE 24). // Ležali so + na ostankih peči /.../ (AV 2018, št. 69)

Shema 2: Cik-cak vzorec

V primeru iz vzorca angleških arheoloških člankov (primer 13) se iz reme v tematsko nominalizacijo preneseta lastnost (*dominant*) kot jedro besedne zveze (*dominance*) in udeleženec (*revealed carbon dioxide*), ki je izražen z zamikom (*its*).

(13)The pyrolysate TICs for all three samples (see SI) + revealed carbon dioxide as the main component observed, being more dominant in the samples /.../ // Its dominance + indicates highly oxidised samples /.../ (JAS 2018, št. 100)

c) Vzorec multiple reme

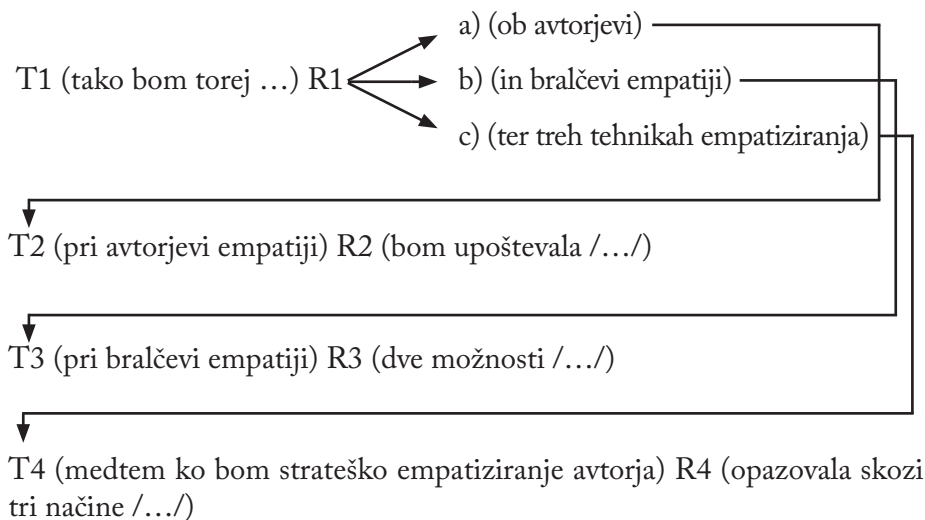
V tem vzorcu se deli informacije iz rematskega elementa uresničijo kot samostojne teme naslednjih stavkov, tj. rematski element se razcepi v različne teme (slika 4). Po Eggins (2004: 326) je vzorec multiple reme temeljni vzorec v informacijski strukturi besedila, tematska ponovitev in cik-cak vzorec pa dodatno razvijata tematska izhodišča.

V naslednjem primeru so teme zaporednih stavkov izpeljane iz sestavin privedno zloženega rematskega elementa v prvem stavku (*ob avtorjevi in bralčevi empatiji ter treh tehnikah empatiziranja*):

(14)Tako bom torej bralsko-kritiško situacijo obeh romanov /.../ + ponovno premislila ob avtorjevi in bralčevi empatiji ter treh tehnikah empatiziranja. //

Pri avtorjevi empatiji + bom upoštevala vse tri poti, tj. avtobiografičnost, visoko stopnjo avtorjeve empatičnosti in estetiko produkcije, / pri bralčevi empatiji [Ø: bom upoštevala] + dve možnosti – identifikacijo z likom in pripovedno situacijo –, / medtem ko bom strateško empatiziranje avtorja + opazovala skozi tri načine /.../ (PKn 2020, št. 1)

Shema 3: Vzorec multiple reme

V primeru iz vzorca angleških literarnovednih člankov (primer 17) je rema (*was determined that his students would study /.../ and focusing on its aesthetic impact*) povzeta v dveh zaporednih temah (*this stress on 'artistic expression', instead of identifying linguistic 'accidents'*), ki izražata dva različna vidika vsebine, uresničene v remi.

(15) Quiller-Couch + *was determined that his students would study a work 'absolutely' /.../ and focusing on its aesthetic impact. // This stress on 'artistic expression' + would refine the individual's 'critical judgment'; / instead of identifying linguistic 'accidents and irrelevancies' + they would be taught to evaluate a text's aesthetic qualities. (Camqtly 2014, št. 43)*

7 Sklepne ugotovitve

V slovenskih znanstvenih člankih s področja humanistike se tematske nominalizacije pojavljajo s skoraj enako pogostnostjo kot v angleških, vendar pa podrobnejši pregled razkrije razlike glede na posamezno področje. V slovenskem humanističnem diskurzu so tematske nominalizacije skoraj 2-krat pogostejše v literarnovednih člankih glede na arheološke, medtem ko so v angleškem humanističnem diskurzu 1,5-krat pogostejše v arheoloških člankih. Vzrok za razlike v pojavljanju tematskih nominalizacij gre pripisati temi analiziranih člankov, zato razlike ne moremo opredeliti kot žanrsko specifično določenega področja (oz. bi bila za to potrebna analiza obsežnejšega vzorca).

Z vidika kompleksnosti nominalizacije v razmerju s predstavnim pomenom propozicije je tako za slovenske kot angleške znanstvene članke s področja humanistike značilno, da tematske nominalizacije v določilih izrecno ali implicitno ohranijo udeležence in okoliščine glagolskih dogodkov, redkeje pa se razširjajo z novimi. To izhaja iz tipične informacijske strukture znanstvenih besedil, kjer je znano védenje podlaga za novo. Kadar se v določilu pojavi informacija, ki ni razvidna iz predhodnega besedila, je to pogosto izraz vrednotenja, ki poudari nov pogled na entiteto, izraženo z nominalizacijo.

Tematske nominalizacije zaradi svoje leksikalne narave delujejo v leksikalnem območju leksikogramatičnega kontinuuma kohezije. Leksikogramatična kohezija se v angleškem gradivnem vzorcu pojavlja skoraj 3-krat pogosteje kot v slovenskem. Razliko lahko pojasnimo z jezikovnosistemskimi razlikami med jezikoma, tj. določnim členom v angleščini, ki ima pomembno kohezivno vlogo v identitetnem nizu. Tako v slovenskih kot angleških znanstvenih člankih s področja humanistike tematske nominalizacije tvorijo tri osnovne tipe leksikalnih razmerij: ponovitev, sinonimijo ter hiper- in hiponimijo. Tematske nominalizacije v sinonimni vlogi (v povezavi s kazalnim zaimkom) omogočajo povzemanje večjih delov besedila v enem leksemu in s tem prispevajo k temu, da znanstveni diskurz mehko napreduje. Obenem omogočajo umestitev kompleksne informacije v izhodišče, tj. prominentno pozicijo v informacijski strukturi besedila. S tem se tematske nominalizacije vzpostavljajo kot eden temeljnih gradnikov znanstvenega registra. Analiza je pokazala, da je pogostnost sinonimnega razmerja, ki ga vzpostavljajo tematske nominalizacije, v angleških znanstvenih člankih večja. Vzrok za to lahko iščemo v pogostnosti pojavitev glagolniškega polstavka v angleščini, tj. skladijske strukture, ki je slovenščina ne pozna, v angleškem gradivnem vzorcu pa tipično tvori sinonimno razmerje. Poleg sinonimnega povzemanja se kot značilna kohezivna vloga tematskih nominalizacij v znanstvenem registru kaže vzpostavljanje kohezivne vezi z enim ali več hiponimnimi termini (kadar je nominalizacija v vlogi hipernima), zlasti pa povezovanje v kohiponimna razmerja. Na ta način nominalizacije v znanstvenem diskurzu prispevajo k izgrajevanju strokovnega besedišča in omogočajo oblikovanje strokovnih taksonomij.

Tematske nominalizacije v leksikalnih razmerjih omogočajo vzorce tematskega razvoja znanstvenega besedila. Analiza razvoja teme v slovenskih in angleških znanstvenih člankih s področja humanistike je potrdila predpostavko Eggins o visoki stopnji soodvisnosti med temami v znanstvenih besedilih. Tako v slovenskem kot angleškem gradivu je najsplošnejši tip tematske progresije cik-cak vzorec z različnimi variantami. Ta tematski vzorec se tudi najbolj sklada

z naravo znanstvenega besedila, v katerem pridobljeno védenje vedno znova postane izhodišče za nova spoznanja in ugotovitve. Tematske nominalizacije imajo pomembno vlogo v sporočilni strukturi stavka, saj omogočajo povzemanje kompleksnih rematskih delov prejšnjega stavka v izhodišču naslednjega. S tem omogočajo postopni razvoj argumenta, zato predstavljajo enega bistvenih elementov znanstvenega registra.

Sklenemo lahko, da imajo tematske nominalizacije v slovenskih in angleških znanstvenih člankih s področja humanistike enako vlogo v tematskem razvoju besedila. Vzroke za evidentirane razlike gre pripisati temi posameznega znanstvenega članka, kakor tudi jezikovnosistemskim razlikam med jezikoma.

Viri in literatura

AV = Arheološki vestnik: <http://av.zrc-sazu.si/>.

Baratta, Alexander M., 2010: Nominalization Development across an Undergraduate Academic Degree Program. *Journal of Pragmatics* 42/4. 1017–1036.

Bello, Iria, 2016: Cognitive Implications of Nominalizations in the Advancement of Scientific Discourse. *International Journal of English Studies* 16/2. 1–23.

Camqtly = The Cambridge Quarterly: <https://academic.oup.com/camqtly>.

Egins, Suzanne, 2004: *An Introduction to Systemic Functional Linguistics* (2. izdaja). London: Pinter Publishers.

Halliday, M. A. K., 2004: On the Language of Physical Science. Webster, Jonathan (ur.): *the Language of Physical Science*. London: Continuum. 162–178.

Halliday, M. A. K., in Martin, J. R., 1993: *Writing Science: Literacy and Discursive Power*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Halliday, M. A. K., in Matthiessen, Christian, 2004: *An Introduction to Functional Grammar* (3. izdaja). New York: Oxford University Press.

JAS = Journal of Archaeological Science: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-archaeological-science>.

Klinar, Stanko, 1996: Samostalnikost angleščine v primeri s slovenščino. Klinar, Stanko (ur.): *K tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino*. Radovljica: Didakta. 149–193.

Martin, J. R., 1992: *English Text: System and Structure*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Martin, J. R., 2008: Incongruent and Proud: De-vilifying ‚Nominalization‘. *Discourse and Society* 19/6. 801–810.

Mikolič Južnič, Tamara, 2011: Vpliv besedilnih tipov na pojavljanje nominalizacije v slovenščini: korpusna raziskava. Kranjc, Simona (ur.): *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Obdobja 30. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 321–327.

- Mikolič Južnič, Tamara, 2016: Prikaz nominalizacije v razpoložljivih korpusih slovenščine. *Slavistična revija* 64/4. 443–462.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2017: Nominalizacija: korpusni pristop h kontrastivnim in prevodoslovnim vprašanjem. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- PKn = Primerjalna književnost: https://ojs-gr.zrc-sazu.si/primerjalna_knjizevnost.
- Plemenitaš, Katja, 2007: Posamostaljenja v angleščini in slovenščini: primer časopisnih vesti in kritik. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- Zajc, Martina, 2014: Nominalizacija kot slovnična metafora v predlogih raziskovalnih projektov v slovenščini in angleščini: kontrastivna in prevodoslovna analiza. Pisanski Peterlin, Agnes, in Schlamberger Brezar, Mojca (ur.): *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 208–228.
- Žele, Andreja, 1996: Razvoj posamostaljenja v slovenskem publicističnem jeziku med 1946 in 1995. Ada Vidovič Muha (ur.): *Jezik in čas*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 191–200.